

แผ่น ๒

Fig. II

ตัวอย่างจิตรกรรมฝาผนังที่วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี อีกชั้นหนึ่ง

(สมัย พ.ศ. ๒๐๕๐)

เพื่อที่จะผ่อนคลายความเบื่อหน่ายในการดูคล้ายซ้ำ ๆ ซาก ๆ ที่เกิดจากรูปเหมือน ๆ ซ้ำแบบ อย่างเดียวกัน (หลาย ๆ รูป) นายช่างผู้เขียนจึงเปลี่ยนแปลงลงวดลายเครื่องตกแต่งที่ใช้เป็นฉากหลังของพระพุทธรูปแต่ละชั้น ให้แตกต่างกันเสีย

Another specimen of the mural at Wat Mahadhat in Rajburi

(1500 A.D.)

In order to relieve the monotony of the composition resulting from the repetition of the same figures, the artists gave more variety by changing in each band the decoration which serves as back-ground of the Buddha-images.

ภาพเขียนสี โบราณบนผนังของพระปรางค์

ในวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

นายเขียน ยัมศิริ

แปลจาก *Old Mural Painting of the Phra - Prang at Wat Mahadhat in Rajburi*

ของ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี

ประเทศไทยมีโบราณสถานและศิลปวัตถุอยู่มากมายทั่วทุกหนทุกแห่ง บรรดาโบราณสถานและศิลปวัตถุเหล่านั้นตกอยู่ในสภาพสูญเส้อยู่ทุกขณะ ซึ่งการบำรุงรักษานั้นจำต้องกระทำไปพร้อม ๆ กัน จะเลือกทำอันหนึ่งอันใดก่อนนั้นเห็นจะไม่ทันการว่าที่จริงแล้ว โบราณสถานและสิ่งที่มีค่าทางศิลปต่าง ๆ เหล่านั้น ได้ถูกปล่อยให้ละเลยไปตามบุญตามกรรมกันมานานแล้ว บดินทร์ทางราชการซึ่งตระหนักถึงเหตุนี้อยู่ก็กำลังเผชิญหน้าอยู่กับปัญหาที่ยุ่งยากลำบากอย่างยิ่ง ปัญหาซึ่งไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดความหนักใจแก่บรรดาผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายเท่านั้น หากแต่แก่ประชาชนคนไทยทุกคน ผู้มีหน้าที่ผูกพันอยู่กับการชำระรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย

ยังโชคดีอยู่ ที่ปัจจุบันนี้เกิดมีผู้สนใจในเรื่องโบราณวัตถุสถานกันมากขึ้น เชื่อว่าอีกไม่กี่ปี คนไทยเราก็จะตระหนักในคุณค่าของศิลปอันเป็นมรดกดั้งเดิมของตนยิ่งขึ้น โดย

เฉพาะเราคงจะได้เห็นบรรดาพระภิกษุสงฆ์ซึ่งนอกจากท่านจะเป็นผู้รับผิดชอบในการบำรุงรักษาศิลปอันเป็นมรดกดั้งเดิมดังกล่าวนี้ยิ่งกว่าใคร ๆ แล้ว ท่านจะต้องได้รับการอบรมศึกษาความรู้ด้านศิลปในมหาวิทยาลัยของท่านด้วย เพราะท่านเป็นผู้มีส่วนช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในการบำรุงรักษาโบราณวัตถุสถานและศิลปวัตถุของชาติให้ดำรงอยู่ถาวรสืบไป

ปัจจุบันนี้ ดูเสมือนว่าเป็นเวลาแห่งการค้นพบ (โบราณวัตถุสถาน) และที่สำคัญยิ่งก็คือ การเห็นคุณค่าของงานจิตรกรรมโบราณ ซึ่งได้รับการต้อนรับจากบรรดานักศึกษาศิลปะแขนงนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะเขาเหล่านั้นต่างหวังกันว่า ไม่เร็วก็ช้า คงจะสามารถสร้างประวัติศาสตร์แห่งพัฒนาการของจิตรกรรมไทยได้ โดยเริ่มระยะตั้งแต่สมัยสุโขทัยลงมาจนถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี ประการสำคัญ ก็คือ ผู้ที่สนใจในงานจิตรกรรมดั้งเดิมของไทย ต่างหวัง

ที่จะได้หลักฐานมาประกอบการค้นคว้าของ
 คน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงของไหว
 ระหว่างภาพเขียนสีเอกรงค์ (Monochrome)
 กับภาพเขียนสีหลายสี (Polychrome) และ
 ระหว่างองค์ประกอบภาพของพระพุทธรูป
 หน้าแบบเรียงกันเป็นแถว กับภาพองค์
 ประกอบเกี่ยวกับเรื่องราวในพุทธประวัติและ
 นิทานชาดก เป็นความจริงที่ว่า ภาพเขียน
 สีอื่นด้วยงามที่ผนังกรุพระปรางค์ วัดราช
 บุรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พบกัน
 เมื่อเร็ว ๆ นาน มองก็ประกอบภาพแสดง
 เรื่องราวในพุทธประวัติ แต่ครั้นมาได้
 ศึกษาภาพเขียนสีพระปรางค์ (ในวัดมหา
 ชาติ) จังหวัดราชบุรีแล้ว ก็ชวนให้คิดว่า
 ภาพเขียนที่อยุธยาต่างกันเป็นคนละเรื่องไป
 เลย (เพราะภาพเขียนสีที่อยุธยา) ได้รับ
 อิทธิพลจากต้นเดิมแบบอินเดีย เช่นจากภาพ
 แทรกในพระคัมภีร์ (เกี่ยวกับพุทธศาสน์)
 และแสดงให้เห็นว่า **แบบศิลปะของไทย**
 (Thai style) ยังมีได้เริ่มต้นขึ้น เช่นที่ม
 ติตัวอย่างเห็นได้ (จากภาพเขียน) ในสมัย
 อยุธยาตอนปลาย และในสมัยกรุงรัตน
 โกสินทร์ตอนต้น

เมื่อกล่าวตามลำดับศักราชแล้ว ภาพ
 เขียนสี ในพระปรางค์วัดพระมหาธาตุจังหวัด
 ราชบุรีนั้น พิจารณาจากส่วนที่ยังเป็นของ

เดิม เห็นได้ว่าเขียนขึ้นประมาณ ๘๐ ปี
 ภายหลังจากเขียนในกรุพระปรางค์วัดราช
 บุรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ตก
 อยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๐ - ๒๐๔๐ หรือ
 ประมาณ ค.ศ. ๑๔๒๐-๑๕๐๐ (๑)

พระปรางค์วัดมหาธาตุจังหวัดราชบุรี
 เป็นโบราณสถานที่ตั้งสร้างขึ้นตามแบบของ
 เขมร ซึ่งนายมานิต วัลลภโกตม หัวหน้ากอง
 โบราณคดี กรมศิลปากร กำหนดว่าสร้าง
 ขึ้นในราว พ.ศ. ๑๙๕๐ หรือ ค.ศ. ๑๓๐๐ โดย
 ประชาชนผู้ได้รับวัฒนธรรมแบบชอง ข้า
 พเจ้าเข้าใจว่า พระปรางค์องค์นี้ได้สร้างขึ้น
 ประมาณ พ.ศ. ๒๐๔๐ ซึ่งอยู่ในระยะเวลา
 เดียวกันกับภาพเขียนผนัง (แต่ต่อมา) ใน
 ราวรัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักริน ได้มี
 ผู้ปฏิสังขรณ์ทิวทัศน์องค์ ดังจะสังเกตเห็นได้
 ได้ทำให้ของเดิมบางส่วนสูญเสียความ
 สว่างงามไปบ้าง คิดว่า ภาพเขียนสีบางส่วน
 ก็คงจะได้รับการซ่อมแซมขึ้นในครั้งนั้นด้วย
 เหมือนกัน แต่โดยทั่วไปแล้ว ภาพเขียน
 เหล่านี้ยังคงลักษณะอยู่ในสภาพเดิม ผนัง
 ภายในห้องเบญจปัดเหลี่ยมจัตุรัสมีเนื้อที่ส่วน
 กว้าง ๓.๐๗ เมตร และสูง ๔.๕๐ เมตร มี
 ผนังภาพอยู่ในระดับระดับด้วยกันหลายแถว
 ประกอบด้วยรูปพระพุทธรูปเจ้าชายแบบกันแบบ
 แถว มีพระสาวกกระทำสักการะ (ประกอบ

(๑) อ่านเรื่อง "การค้นพบจิตรกรรมไทยครั้งใหม่" ของ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี

อัญชต์ คน) อยู่ข้าง ๆ หรือมีฉนวนกั้นคั่น
 ประดับประดับด้วยลวดลายดอกไม้ (ดูรูป
 แผ่นที่ ๑-๒) ซึ่งเป็นแบบที่พุทธศาสนิกชนได้
 ทำกันมาทุกยุคทุกสมัย โดยอาศัยภาพเขียน
 ของถ้ำขันทะ (ในประเทศอินเดีย) เป็น
 ต้นแบบ

ภาพเขียนที่ผนังในพระปรางค์วัดมหา
 ธาตุ จังหวัดราชบุรีนั้น แสดงให้เห็นความ

ก้าวหน้าในทางวิวัฒนาการของงานจิตร
 กรรมไทย เพราะตามข้อเท็จจริงเมื่อเปรียบ
 เทียบกับภาพเขียนที่ฝาผนังกรุ (ในองค์
 พระปรางค์วัดราชบูรณะ) จังหวัดพระนคร
 ศักราชชยา ซึ่งมีอายุอยู่ในราว พ.ศ. ๑๙๖๐
 กับภาพเขียนที่ฝาผนังพระปรางค์) จังหวัด
 ราชบุรี ซึ่งมีอายุอยู่ใน พ.ศ. ๒๐๕๐ แล้ว
 จะเห็นได้ว่า การวางท่าทางของพระพุท

แผ่นที่ ๓ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ด้านเหนือซึ่งซ้าย
 ภายในองค์พระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

รูปของสมัยแรก (คือของอยุธยา) นั้น อยู่ในท่าแข็งทื่อตรงไม่เคลือนไหว และพระพุทธรูปประทับนั่งอยู่บนบัลลังก์สูง ๕ พระองค์ด้วยจดตายเป็นกัลปาวแบบเก่าก่อน ซึ่งเอาแบบโดยตรงมาจากแบบกัลปาวของงานปฏิมากรรมสมัยลพบุรี ส่วนภาพเขียนพระพุทธรูปที่ราชบุรีนั้น เขียนโดยอิสระตามลำพัง (มิได้เอาอย่างภาพเขียนอยุธยา) และพระเศียรของบางรูปก็มดดาอ่อนช้อยเป็นแบบเฉพาะของรูปเขียนลายเส้น ไม่ใช่แบบรูปปฏิมา โดยประการนี้เอง งานจิตรกรรมจึงเริ่มเป็นแบบอิสระ (ของตนเอง) ไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของงานปฏิมากรรม (ทงน) แต่คงให้เห็นว่างานจิตรกรรมได้เริ่มต้นวิวัฒนาการนับแต่นั้นมา

แต่ถึงกระนั้น เราก็งยังไม่อาจพูดถึงแบบของงานจิตรกรรมให้เป็นกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวได้ แท้จริงแล้ว ลักษณะอันแตกต่างกันของงานจิตรกรรมนั้น เราอาจสังเกตเห็นได้จากบรรดาภาพเขียนพระพุทธรูปต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาพเขียนต้นฉบับ (ที่ราชบุรี) นั้น ได้เขียนขึ้นด้วยฝีมือของช่างเขียนแต่ละคน และอาจต่างยุคต่างสมัยกันด้วยซ้ำไป โดยข้อเท็จจริงแล้ว ภาพพระพุทธรูปแถบนั้น ซึ่งเชื่อว่าเขียนของเขียนขึ้นไว้ในปี พ.ศ. ๒๐๕๐ นั้น มีลักษณะเป็นศิลปะแบบผสมระหว่างอุททองกับสุโขทัย ยก

ตัวอย่างเช่น พระเศียรซึ่งราบแบนเป็นพิเศษ และเส้นวงพระพักตร์เป็นเส้นระดับกว้างนั้น เป็นแบบของศิลปะอุททอง (ศิลปะแผ่นที่ ๒ แถวล่างองค์กลาง) ส่วนความอ่อนช้อยและที่ท่าของท่อนพระพาหาเบื้องขวา ตลอดจนการวางพระหัตถ์ถึงได้เห็นพระชานข้างขวา กอรับด้วยเปลววิคมีระดับพลวเห็นพระเศียรนั้นเป็นลักษณะ โดยเฉพาะของศิลปะสุโขทัย

ภาพพระพุทธรูปแถวล่าง ซึ่งมีพระเศียรเป็นรูปไข่ มีวงพระพักตร์อันอ่อนไหว และมีรูปเส้นขอบรอบนอกของส่วนพระวรกาย ซึ่งเขียนด้วยฝีมือดีกว่า (ศิลปะแผ่นที่ ๑) นั้นคือการถ่ายทอดมาจากแบบฉบับของศิลปะสุโขทัย โดยสังเกตจากตั้งเหล่านี ย่อมทำให้เราคิดเห็นได้ว่า ภาพเขียนแถวล่างนั้นเขียนกันขึ้นในสมัยหลังภาพแถบน

มีอยู่อย่างหนึ่งที่สร้างความแตกต่างกันอย่างประหลาด ระหว่างภาพเขียนพระพุทธรูปแถบนกับแถวล่าง คือการใช้ภาพฉากหลังพระพุทธรูปไม่เหมือนกัน กล่าวคือภาพตอนบนมีซุ้มเรือนแก้ว หรือไม้กมดจดตาย ดอกไม้ ตกแต่งเป็นฉากหลัง ส่วนภาพเขียนแถวล่างลงมา กลับตกแต่งด้วยรูปสัตว์ หรือไม้กมดจดตาย ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ตามบรรดาพระพิมพ์สมัยทวารวดี, สมัยลพบุรี และสมัยอุททอง เป็นต้น

ยังมีลักษณะเฉพาะอยู่คืออย่างหนึ่งที่
 สันนิษฐานความคิดเห็นว่า ภาพเขียนแถวล่าง
 ได้เขียนกันขึ้นในสมัยหลังกว่าแถวบนนั้น ก็
 คือ รูปองค์พระรัตนมณีด้านหลังของพระเศียร
 นั้น ของสมัยโบราณเป็นรูปใบโพธิ์ ส่วน
 ของสมัยหลังเป็นรูปกลีบบัว ซึ่งเป็นแบบ
 ของไทยมากกว่า

ในบรรดาภาพพระพุทธรูปบนผนังนั้น มี
 อยู่รูปหนึ่ง (ดูรูปแผ่นที่ ๑ องค์ซ้ายมือแถว
 ล่าง) ซึ่ง (ตามรูปทรง) ปรากฏว่าได้วิจิ
 การบันทึบใจมาจากคัมภีร์ของคุปตะ (คัมภีร์
 ของอินเดีย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๓๐
 - ๓๒) แทนที่จะได้มาจากคัมภีร์ของแคว
 สุโขทัย เหมือนรูปอื่น ๆ ผู้ที่ไปชมภาพ

แผ่นที่ ๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ด้านใต้ซีกซ้าย

ภาพในองค์พระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

เขียนด้วยสีน้ำเงิน (ในองค์พระปรมาภิไธย มหาชาติ จักรพรรดิราชบุรี) เหล่านี้ ไม่ควรจะ เข้าใจผิดไปตามรูปทรงที่แบนเช่นนั้น เพราะ การเปลี่ยนแปรแก้ไขแบบรูปทรงของภาพ ย่อมจะเกิดขึ้นได้โดยความคิดเห็นเฉพาะตัวของช่างเขียนผู้ที่เขียนซ่อมแซมภาพในสมัย หลังต่อมา ตามเหตุผลที่แท้จริงมีอยู่ว่า ภาพพระสาวก (ประกอบอัญชัญ) กระทำ ดัดการพระบรมมหาราชวังอยู่สองข้างนั้น ช่าง เขียนได้เขียนขึ้นด้วยลักษณะเฉพาะเช่นเดียวกับ ภาพพระสาวกของแคว้นอื่น ดังนั้นจึง ไม่มีเหตุประการที่ ๓ ที่จะมาบันทึกการ สืบสร้างงานจิตรกรรมได้อีก

ดังได้กล่าวมาแล้ว งานจิตรกรรมเหล่านี้ มีวรรณะเป็นเอกรงค์ กล่าวคือ ใช้สี ดินเหลือง, สีแดง และสีดำ ประกอบเป็น โครงการล้อย่างง่ายๆ ยังไม่มีการใช้สีเขียว และสีน้ำเงิน

ขณะนี้ ขอกำหนดอายุของภาพเขียนนี้ (ในพระปรมาภิไธยพระมหาชาติ) จักรพรรดิ ราชบุรี ไว้ในระหว่าง พ.ศ. ๒๐๔๐ และ

เมื่อเปรียบเทียบกับภาพเขียนนี้ (ที่ดำเนินก สัมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) วัดพุทธไสยาสน์ จักรพรรดิราชบุรี ซึ่ง สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเจ้าคณะมณฑลกรุงเทพฯ อยู่ในพุทธศักราช ๒๒๔๐ แล้ว เราก็คงเห็นได้ ว่า มีระยะเวลาห่างกันถึงประมาณ ๓๘๐ หรือ ๒๐๐ ปี แท้จริงแล้ว ระยะเวลา ห่างกันเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการทอดย (เพราะขาดช่วงไปมาก) แต่เมื่อเราพิจารณา ถึงว่า ในรอบสิบปีที่ผ่านมา เราได้สร้าง ความก้าวหน้าในการศึกษาค้นคว้างานจิตร กรรมไทยโบราณเป็นอันมากแล้ว เราก็คงหวังว่า คงมีโชคที่พอที่จะได้ค้นพบภาพ เขียนนี้ในพระเจดีย์หรือพระปรมาภิไธย ใดๆ ซึ่งเป็นของสมัยพุทธศักราชที่ ๒๒ หรือ ๒๓ (คริสต์ศักราชที่ ๑๖ หรือ ๑๗) อันแสดงให้เห็นลักษณะพิเศษโดยเฉพาะ ของจิตร กรรมไทยซึ่งดูบางเบาเป็นแน่.

ศิลป์ พีระศรี
๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๑

